

Nadenken over dierengebruik op scholen

Vooral konijnen en cavia's

Groen vmbo, mbo en hbo beschikken behalve over honderden konijnen en cavia's, ook over geiten, vissen, vogels, slangen en leguanen. In opdracht van het lectoraat Welzijn van Dieren is een inventarisatie uitgevoerd. De vraag voor scholen is: hoe regel je dierengebruik? En eventuele euthanasie?

“Een paard”, antwoordt een tweedejaars meisje van het vmbo in Ottoland (Wel-lantcollege) beslist. “Dat is mijn favoriete dier.” “De lama”, zegt een 14-jarige jongen. “Mijn hond,” aldus een ander meisje. In het dierenlokaal houdt een klasgenote heel voorzichtig een egel vast. De dieren worden gevoerd, de kooien worden uitgemest en geiten, honden en cavia's worden geaaid. En alles gebeurt met veel zorg en aandacht. “We hebben ongeveer tachtig soorten”, zegt Arjan Madern, docent Dier op de school. “Als je de dieren in de volière en het aquarium telt, gaat het snel.” Het is meer dan gemiddeld, denkt hij. De nadruk ligt op recreatiedieren. Dat is te verwachten op de school middenin het sloten- en weilandenlandschap van de Alblasserwaard, want voor productiedieren kun je naar de boerderijen in de omgeving. “Voor recreatiedieren is er niets in de buurt.” Daarom heeft de school een uitgebreid assortiment. Met bijvoorbeeld leguanen, een uil, varkentjes, chinchilla's, tropische vissen, gekko's, fretten, salamanders, een lama en een alpaca. De alpaca kwam er om de lama, een groepsdier, gezelschap te houden. “Je moet bijvoorbeeld ook meerdere konijnen hebben. Uit oogpunt van dierenwelzijn. Want als je maar twee konijnen hebt, dan zijn die steeds de sjaak.”

Praktijklessen

Waarvoor worden ze gebruikt? Welke dieren kom je tegen op scholen en onder welke wet vallen ze? Wat doe je als er teveel van zijn en als ze ziek of stervende zijn?

Tweedejaars leerlingen van het vmbo in Ottoland verzorgen de dieren

Die laatste vraag werd actueel na een incident op een school waarbij een konijn in aanwezigheid van een leerling ge-euthaniseerd werd. Dat was ook een directe aanleiding voor een inventarisatie, zegt VHL-lector Hans Hopster. Vanwege de negatieve media-aandacht heeft Wellant-college het lectoraat de opdracht verstrekt om voor het aoc een protocol voor het doden van dieren te ontwikkelen. Twee studenten van Diermanagement in Leeuwarden, Sabine Hoevenaars en

Sabrina Kroezen, hebben vorig schooljaar in opdracht van het Lectoraat Welzijn van Dieren de dieren in het groene onderwijs geïnventariseerd. “We hadden geen cijfers over welke dieren daar zijn en waarvoor ze gebruikt worden”, zegt Hopster. “Hooguit vermoedens.” De inventarisatie geeft een beeld van de situatie op 34 scholen waar dieren worden gehouden. Vmbo, mbo en hbo. Want van de 120 groene scholen bevestigden er 73 dat er dieren worden gehouden. En van die scholen hebben er 34 een enquête ingevuld.

Volgens het onderzoek worden vooral konijnen en cavia's voor praktijklessen gebruikt. Minder dan de helft van de ondervraagden zegt op de hoogte te zijn van de wet- en regelgeving voor dierengebruik in het onderwijs. Verder is er, hoewel de meeste scholen gebruik maken van logboeken en protocollen, geen eenvormig beleid voor het houden van dieren in het onderwijs.

Soep

Er worden in elk geval veel meer gezelschapsdieren dan landbouwdieren op scholen gehouden, niet alleen in Otterland. Natuurlijk zijn landbouwdieren gemiddeld groter en duurder, maar het is ook terug te voeren op de verbreding van het groene onderwijs vanaf de jaren 80. De studenten Diermanagement veronderstellen dat omdat steeds meer leerlingen geen agrarische achtergrond hebben, ze de kennis over verzorgen en hanteren van dieren op school moesten leren. En dat scholen daarom meer dieren gingen houden.

Zolang dat goed gaat, kraait er geen haan naar. Maar, zegt Hopster: “Bij een bijeenkomst van het Kwaliteitsnetwerk van de opleiding paraveterinair in Drachten had Harry Blom, artikel 14-functionaris in het kader van de Wet op Dierproeven (WoD) en verbonden aan de faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Utrecht, gezegd dat alles wat ‘jullie’ (docenten in groen beroeps-onderwijs) met dieren doen onder de Wet op Dierproeven zou vallen. De knuppel in het hoenderhok. Dat was nogal een schok. Dan zou LNV massaal vergunningen moeten verlenen. Ter geruststelling (van de docenten) zei hij

Lectoraat Welzijn van Dieren

Het lectoraat, dat een nauwe relatie heeft met de opleiding Diermanagement van hogeschool Van Hall Larenstein in Leeuwarden, bestaat sinds 2003. De lector Hans Hopster, ook trekker van het GKC-programma Welzijn van Dieren, is er voor de helft van zijn werkweek actief. Verder zijn docenten zoals Tjalling Huisman en drie pas afgestudeerde projectingenieurs betrokken. Het GKC-programma voorziet in een loket www.dierenwelzijnsweb.nl, waar actuele en betrouwbare informatie over dierenwelzijn wordt ontsloten.

Het GKC-programma Welzijn van Dieren begint binnenkort met een inventarisatie van de wijze waarop in het groene mbo inhoud wordt gegeven aan het thema welzijn van dieren. Ze gaan daarover met leerlingen, docenten en teamleiders spreken.

Voor meer informatie over het Lectoraat Welzijn van dieren zie www.van-hall-larenstein.nl en vervolgens Lectoraten/ Welzijn van dieren.

Voor meer informatie over het GKC-programma Welzijn van dieren zie www.gkc.nl en vervolgens Programma's/ Arrangementgedreven / Welzijn van dieren.

overigens ook dat niet docenten, maar bestuurders verantwoordelijk worden gehouden voor mogelijke overtredingen van de WoD.”

“Ik denk dat de soep niet zo heet gegeven wordt”, vervolgt Hopster. Voor Wageningen Universiteit, die buiten het inventariserend onderzoek valt, ligt het anders dan voor groen beroeps-onderwijs. Op de universiteit wordt immers veel dieronderzoek uitgevoerd. Duidelijk, maar dat is niet het geval in het (overige) onderwijs. “Misschien moeten we er dan toch iets aan doen, was de ge-

Dieren in groen onderwijs

Op de onderzochte groene scholen worden in totaal 32 verschillende diersoorten gehouden (geen verder onderscheid van tropische vissen en voliërevogels). Dat zijn veel konijnen, cavia's en gerbils; op 94 procent van de (34) scholen. De dieren worden meestal gebruikt voor praktijklessen dagelijkse verzorging. PTC+ heeft (vooral) gezelschapsdieren in Barneveld en landbouwhuisdieren in Oenkerk.

In de top 10 staan: 1 Konijnen 2 Cavia's 3 Gerbils 4 Tamme ratten 5 Muizen 6 Voliërevogels 7 Dwerghamsters 8 Chinchilla's 9 Slangen en 10 Hagedissen.

Verder lopen (zwemmen of vliegen) er in het groene onderwijs honden en katten, vissen, fretten, kromsnavels, papegaaien, salamanders, schildpadden en geiten, paarden en pony's, melkkoeien, varkens, schapen, vleeskuikens en leghennen.

dachte. Al was het maar om te voorkomen dat mensen hun vinger opsteken: moet je kijken wat daar op die scholen gebeurt?”

Hopster en enkele Wellant-docenten spraken ook met LNV en de Voedsel en Waren Autoriteit (VWA) over dierengebruik op scholen. De VWA is namens de ministeries van LNV en OCW verantwoordelijk voor de handhaving van de WoD. “Dat wierp licht op de zaak. Wat er in het groen onderwijs gebeurt, lijkt naar de geest van de wet niet onder de WoD te vallen. De groen-onderwijswereld is het erover eens dat die WoD een te zwaar regime is voor de handelingen die zich hier met dieren afspelen. Het zijn ook geen invasieve handelingen. De

meeste handelingen die met dieren worden uitgevoerd, vinden plaats in het kader van diervoorzorging en raken niet ernstig aan de integriteit van de dieren. Je geeft geen injectie of een andere ingrijpende handeling. Je moet voor groen onderwijs eerder denken aan de Gezondheids- en welzijnswet voor Dieren (DWWD, straks de Wet Dieren).”

Ontmoedigingsbeleid

Op het vmbo in Ottoland zijn behalve Madern nog drie mensen verantwoordelijk voor de dieren. Ze zorgen voor het assortiment, de registratie, de huisvesting en de voeding. Ze geven lessen over behandeling en verzorging van de dieren en ze grijpen in als er ziekte is, be-

Arjan Madern mailt een handelingenlijst per diersoort. Zo wordt bij een landbouwhuisdier zoals een rund, geit of schaap bijvoorbeeld een geslachtsbepaling uitgevoerd, gedrag en exterieur worden beoordeeld en het ras vastgesteld. Ook wordt het gewicht gemeten, de hartslag, lichaamstemperatuur, herkauwactiviteit en er worden zogenaamde I&R-middelen aangebracht (voor identificatie en registratie), klauwen bekapt en leeftijd wordt bepaald aan de hand van het gebit. Verder is er controle op aanwezigheid van ectoparasieten en er wordt een ontwormingsmiddel toegediend. En natuurlijk worden ze gevoerd, de hokken worden uitgemest en de dieren worden getoiletteerd.

Die lijst is voor sommige scholen (met bijvoorbeeld mbo-opleidingen voor paraveterinair) aan te vullen met praktijklessen afnemen monsters (vooral op reptielen en landbouwhuisdieren) en oefenen kleine ingrepen zoals knippen of vijlen van tanden (knaagdieren en soms landbouwhuisdieren).

Er is wel wat veranderd. Veel handelingen zoals die in het verleden in agrarisch onderwijs voorkwamen, zoals slachten van kippen, worden niet meer uitgevoerd; alternatieven zijn er in de vorm van video en computers. Stage is voor veel praktijkhandelingen een optie; de school levert dan de theorie.

Snijpractica, om de anatomie van dieren te leren, - vroeger veel meer - zijn nog wel onderdeel van opleidingen paraveterinair, proefdierverzorging of biotechniek, maar dat wil niet zeggen dat ze op school worden georganiseerd. Bij dode dieren, bijvoorbeeld van de slacht (vallen buiten de inventarisatie van het lectoraat), ligt het anders. Maar als er sprake is van aanwijsbaar ongerief heb je sowieso een vergunning in het kader van de Wet op Dierproeven nodig. Bij Citaverde bijvoorbeeld gaan leerlingen naar het Proefdierlaboratorium in Maastricht en bij Helicon Opleidingen in Nijmegen wordt uitgeweken naar de Radbouduniversiteit.

smetting dreigt of een dier overleden is. “Om half 8 ‘s ochtends maak ik een rondje langs de dieren. Er is dan, voordat er leerlingen komen, gecontroleerd of er niet ergens een dier dood ligt te gaan. En aan het eind van de dag zijn wij altijd de laatsten die langs de hokken lopen.”

Tweedejaars leerlingen hebben de grootste rol in de dagelijkse verzorging. In het derde jaar is er een splitsing: kies je voor productiedieren of voor recreatiedieren? Ze krijgen dan lessen over hanteren van dieren, fixeren, ontwormen, nagels knippen en borstelen van de pony. “Er worden hier geen monsters afgenomen of andere veterinaire handelingen uitgevoerd,” zegt Madern. Het

gaat echt om verzorging. De dieren trekken veel leerlingen. Voor een groot deel van de instroom is hun aanwezigheid een belangrijk motief om voor de school te kiezen. “Ze willen met dieren werken.” In de derde klas voert de school, met het oog op het geringe arbeidsmarktperspectief, een ‘ontmoedigingsbeleid’. “We willen dat alleen mensen die er serieus mee verder willen voor een dieropleiding kiezen.” Uiteindelijk zijn er, naar schatting, twintig op de honderd die verder gaan met dieren, tien met recreatie- en tien met productiedieren.

Madern zat namens Wellantcollege Ottoland in een bezinningsprojectgroep. Die kwam er toen een jaar of vijf geleden Arbo-vertegenwoordigers een hygiëneprotocol wilden voorstellen. “Dat kun je niet kopiëren vanuit een veehouderijbedrijf, een kinderboerderij of een andere situatie met dieren. We hebben daarom gemeend het zelf te doen. We hebben dat gekoppeld aan fokkerijbeleid. Wanneer ga je met dieren fokken? En we hebben ook gekeken naar surplusdieren en ziektes.”

Het CvB van het Wellantcollege heeft dat welzijns- en hygiëneprotocol geac-

cordeerd. Het doden van het konijn ging, aldus Madern, ook helemaal volgens dat protocol.

Q-koorts

Toch is er nogal wat onduidelijkheid over het doden van dieren. Volgens de GWWD moet het gebeuren door een kundig en bekwaam persoon. “Maar wat is een kundig en bekwaam persoon?” zegt Madern. “Je kunt toch niet voor elke muis of kuikentje een dierenarts bellen.”

“We willen nu een soort cursus regelen, Wellant-breed. ‘Wat te doen in geval van ziekte of een andere calamiteit?’ Je moet bijvoorbeeld melding maken als je een veulentje met droes hebt of cavia’s met schurft. En we denken ook aan scholing over gepaste dodingsmethoden van kleine dieren.”

Lector Hopster stelt voor dat er per locatie met dieren een of twee mensen een rol krijgen als coördinator dierenbeleid. PTC+ kan bijvoorbeeld een cursus ontwikkelen om coördinatoren te scholen. “De suggestie voor zo’n coördinator doen we ook in het protocol dat we op verzoek van Wellant opstellen.”

Actueel is de Q-koorts. Madern: “We

hebben hier in Ottoland vaccinatie aangevraagd. Daar is geen centrale richtlijn voor. Stel je voor dat er wat gebeurt, dan ben je als school verantwoordelijk. Er is wel behoefte aan centraal beleid daarvoor.”

En Hopster daarover:

“Het zou goed zijn als aoc’s een soort generiek dierenbeleid ontwikkelen zodat een docent weet: dit doen we en dat doen we niet.”

In de enquête is gevraagd naar wat er gebeurt met surplusdieren, dieren die geen rol (meer) spelen in het onderwijs. Scholen verkopen ze, bijvoorbeeld naar dierenwinkels, ze geven ze weg aan leerlingen, ze dienen als voedseldieren, bijvoorbeeld voor de uil en de slang, of ze worden ge-euthanaseerd. Sommige scholen geven aan wat euthanasie betreft onderscheid te maken in kleine dieren (een docent) en grote dieren (een dierenarts).

Roze dekentje

Je kunt om verschillende redenen (welzijn, karakter of bijvoorbeeld omdat het nachtdieren zijn) niet elk dier gebruiken voor onderwijs. Je kiest, aldus Madern, voor dieren die gemakkelijk te verzorgen zijn, dieren waarmee leerlingen later geconfronteerd kunnen worden en dieren die goed hanteerbaar zijn. Wellantcollege Ottoland gebruikt rode knijpers op de kooi om aan te geven dat bijvoorbeeld een bepaald konijn met rust gelaten moet worden. Bijvoorbeeld omdat ze drachtig zijn, gestrest of minder fijn van karakter. “We kijken heel bewust naar welke dieren we inzetten voor de les.”

Al met al zijn we redelijk nuchter, denkt hij. “Een dier blijft een dier. We hebben wel dieren met een naam, de honden, de varkens, de paarden, de lama en de alpaca, maar we leggen bijvoorbeeld de kip niet op een roze dekentje.” Natuurlijk zijn er veel leerlingen voor wie de hond of de hamster een emotionele waarde heeft, erkent hij. “En ik voel me ook niet lekker als de hond een spuitje moet.” Maar, herhaalt hij, “een dier is geen mens.” □

De school in Ottoland voert een ontmoedigingsbeleid: ‘wil je wel serieus verder met dieren?’